

Pirkko Saisio

Szulikó (Suliko)

(regényrészlet)

Vannak dolgok, melyek soha nem változnak.

Ezt mondta Vlagyimir Majakovszkij, aki – Jozsif Visszarionovics szerint – nem néz ki túl jól.

A tetejébe még a címe is megváltozott, már nem Lili és Oszip Brikkal lakik együtt abban a fura hármásban, pedig úgy hallom, Brikének elég kellemes, már-már nemesi lakásuk van.

A kommuna kis szobája rendetlen, a földön és a székek karfáján ruhák, ceruzavázlatok hevernek összegyűrve és széthajigálva.

És még ennek is a tetejébe Vlagyimir Vlagyimirovics rendkívül udvariatlanul folyton a karórájára pillantgat.

– Melyek azok a dolgok, amelyek soha nem változnak meg?

– Hallgassa csak meg! – válaszolja Vlagyimir Vlagyimirovics.

De Jozsif Visszarionovics a kommuna előszobájában álldogáló testőrök lépésein és suttogásán kívül semmi mást nem hall, mert még ide is a cingár, hangosan nyelő tisztet osztották be. Tiszta szerencse, hogy mellé a csendes Vojnikovot rendelték.

– Megmotozták Zinaida Jegorovná-t és Pavel Alekszandrovicsot? – kérdezi Vlagyimir Vlagyimirovics.

– Természetesen, és a szobájukat is átkutatták. De kik ezek amúgy?

– Hallgassa csak meg!

És most valóban halk vita hangja hallatszik a konyhából, mely kezd felerősödni.

– A házkutatásokat ki kellene terjeszteni egész Moszkvára, sőt, tulajdonképpen az egész Szovjetunióra – jegyzi meg Jozsif Visszarionovics. – Az embereknel meglepően sok fegyver maradt még a forradalom idejéből, amit nem szolgáltattak be. Pisztolyok, mauserok.

Vlagyimir Vlagyimirovics elpirult?

És a pír továbbterjed, ahogy Jozsif Visszarionovics tekintete égeti?

– Zinaida Jegorovna a húsfeldolgozóban minőségellenőr – vágja rá gyorsan Vlagyimir Vlagyimirovics. Igaz szovjet, példásan haladt előre a ranglétrán Pavel Alekszandrovicsal ellentétben, aki trombitás,

abbahagyta a zeneakadémiát, és most az utcán zenél sapkával a lábánál. Együtt élünk itt, ebben a kommunában, természetesen mindenki a saját szobájában, Zinaida Jegorovna továbbra is lekvárt és teát tart a konyhaszekrényben, manapság már füstölt húst is, Pavel Alekszandrovics pedig továbbra is lopja tőle a lekvárt, a teát és a füstölt húst. És még mindig magázódnak, pedig úgy élnek, mint a csótányok.

– Mit ért azalatt, hogy *úgy, mint a csótányok*?

– Hallgassa csak meg! – válaszolja Vlagyimir Vlagyimirovics, és újból rápillant az órájára.

Most már hangos veszekedés hallatszik a konyhából, vádlóként a húsfeldolgozó minőségellenőre lép fel, vádlottként pedig az utcazenész.

A vita tárgyát valóban a lekvár, a tea és a füstölt hús képezi, de aztán átterelődik a szó a proletariátus jogaira, melyet a szerencsétlen utcazenész képvisel, míg az állami hivatalnok a kommunizmus alaptételeit tisztázza: *mindenki az igényei és képességei szerint részesül*.

– A szovjet nép fiai, akik manapság az új szociobiológiai emberfajhoz tartoznak, legjobban egy kommuna konyhájában tudják kifejezésre juttatni meggyőződésüket – mondja Vlagyimir Vlagyimirovics, és végigsimít az óráján. – Magának szerepelnek, Joszif Visszarionovics, magára akarnak hatást gyakorolni, nehogy véletlenül a lefortovói börtönben találják magukat. De kétsésem sincs afelől, hogy ez a legalkalmasabb időpont arra, hogy az emberfeletti ember lenyűgöző érvelését hallgassuk.

– Vagyis olvasta Trockij esztelen manifesztumát – jegyzi meg Joszif Visszarionovics. – Ő már nem tényező a Szovjetunióban, de ezt valószínűleg maga is tudja.

– Tudom, és lehet, hogy jól van ez így.

– Kétkeldek benne?

– Én mindenben kétkeldekem, Sztálin elvtárs. Kétkeldekem, mert én nem emberfeletti ember vagyok, így aztán nem is tartozom ehhez az új, meghökkentően szociobiológiai emberfajhoz, mely a földön csúszik-mászik, az árnyékban, és amikor fény gyúl, eltűnik a padlórésben. Meghökkentő teljesítmény, elismerem. Ha Charles Darwin ma élne, biztosan be tudná bizonyítani, hogy korunk emberfeletti embere egyenesen a csótánytól származik.

Vlagyimir Vlagyimirovics feláll, az ablakhoz megy, és elhúzza egy kissé a függönyt.

Csak nem intett a kezével Vlagyimir Vlagyimirovics?

Jelt adott vajon valakinek? De miért?

– Vendéget vár, Majakovszkij elvtárs? – kérdez rá Jozsif Visszarionovics.

– Nem – vágja rá Vlagyimir Vlagyimirovics. Gyorsan, túlságosan is gyorsan. – Vagyis tulajdonképpen igen.

– És ezért azt akarja, hogy elmenjek?

– Dehogyan. Látogatása öröm számomra.

Vlagyimir Vlagyimirovics lehangoltan ül le az ágy szélére.

– És mindenekelőtt nagyon meglepő – teszi még hozzá.

Jozsif Visszarionovics elbizonytalanodik.

Vlagyimir Vlagyimirovics Majakovszkijból láthatóan fáradt és cinikus férfi lett, a tetejébe még másnapos is.

– Azért jöttem, hogy a forradalomról beszéljünk – mondja Jozsif Visszarionovics. – Hogy harcba hívjam, hiszen maga volt az, aki szavakba öntötte a forradalmat, lelkesítő szavakba. És nemcsak a forradalmat, hanem a szovjet állam és a szovjet ember első lépéseit is. Az emberekben szikra gyulladt a versei hatására, kívülről tanultak meg versszakokat, erőt merítettek belőlük. És új perspektívát, melynek hatására az emlegetett padlórészből kijöttek a fényre, messzire tekintettek, és megrészesítette őket mindaz, amit láttak. Hova tűnt mindez?

– Egy ugató dög vagyok – válaszolja Vlagyimir Vlagyimirovics.

– Ha Zinaida Jegorovna és Pavel Alekszandroovics a győzedelmes, mindenhova eljutó csótányfajt testesíti meg, én az egyedül, mindig egyedül járó. Nincs az a szovjet ember, aki – ha engem meglát – ne akarna agyonütni egy cipővel vagy kővel, aki ne köpne le vagy csukná be az ajtót az orrom előtt.

– Elég romantikus elképzelése van önmagáról – kommentálja Jozsif Visszarionovics unottan. – Szedje össze magát, hagyja abba a vinyogást!

Vlagyimir Vlagyimirovics erre nem válaszol, csak bámulja a kezét, időnként ökolbe szorítja, mint aki tornáztatni próbálja a tétlenségbe merevedett ujjait.

Jozsif Visszarionovics egy üveg Ararat konyakot és egy köteg papírt vesz elő a táskájából. Az asztalról lesöpri a tollakat, az összegyűrt lapokat és az üres cigarettásdobozokat, az üveget az asztalra teszi, a köteg papírt Vlagyimir Vlagyimirovics ölébe dobja. A belső mellzsebből két aranyozott szélű, lapos pálinkáspoharat húz elő, és a konyakosüveg mellé helyezi.

– A szovjet formatervezés legkedvesebb eredményei – szólal meg Vlagyimir Vlagyimirovics hirtelen támadt jókedvvel. – Zsebben hordható pálinkáspoharak, koporsóvivőknek tervezve.

Joszif Visszarionovics ingerülten pillant Vlagyimir Vlagyimi-rovicsra.

– Miért pont a koporsóvivőknek? Használhatók ezek a viszontlátás örömeinek kifejezésére is, vasútállomásokon ezzel búcsúztatják az indulókat, és ezzel fogadják az érkezőket. Esküvőkön is lehet koccintani ezekkel hosszú, boldog házasságot kívánva, vagy sportrendezvényeken a győzelmet ünnepelni.

De Vlagyimir Vlagyimirovics meg sem hallja, annyira belemerül a papírköteg lapozgatásába.

– Gőzfürdő.

– Igen, Gőzfürdő, koccintunk a színdarabjára?

– Miért koccintsunk? Senki nem szerette, sem a kritikusok, sem a közönség.

– És én sem – mondja Joszif Visszarionovics, közben konyakot tölt a poharakba. – Úgyhogy igyunk inkább a viszontlátásra. De azért beszéljünk egy kicsit erről a Gőzfürdőről.

Vlagyimir Vlagyimirovics egy hajtásra próbálja kiinni a konyakot, de az két oldalon lecsorog az ígére.

– Megszokja majd, csak gyakorolni kell. Fordítsa meg a poharat, és a keskenyebb oldala felől igyon, mintha csőrös kancsóból inna, jó ember!

– Belefáradtam abba, hogy a Gőzfürdőről beszéljek – mondja Vlagyimir Vlagyimirovics, és újra az órájára pillant. – Elegem van abból, hogy a saját rajzaimról beszéljek, a verseimről, a Gőzfürdőről, a terveimről, a múltamról, magamról.

– Ha a csapat élén áll, akkor addig ott is marad, míg valaki meg nem előzi. Ért engem? – kérdezi Joszif Visszarionovics.

– Nem, nem értem – válaszolja Vlagyimir Vlagyimirovics, és a nevetséges, lapos poharat újratöltésre nyújtja.

– Amikor ezt a futurizmust egyenesen Olaszországból lemásolta a barátjával együtt, akkor megelőzte a korát, maga legalábbis ezt gondolta akkor. A puskinokat, csehovokat és dosztojevskijket a történelem szemétdombjára hajította. Éppen ideje volt, nem mondom, hogy nem, elég csak arra a hívő, bolond Dosztojevskijre gondolni. A forradalom a társadalom régi és elkorhadt pilléreit rombolta le, maga pedig ugyanezt tette a művészetben. A forradalom útját járta, gyakorlatilag kéz a kézben a forradalommal, formát és hangot adott neki. De aztán ott megállt. Megállt, hogy csodálhassa önmagát és barátait. Mejerhold és még néhány barátja úgy fogalmaztak a Gőzfürdőt dicsőítő megszólalásaikban, hogy *Kiszabadította a művészetet a múlt*

fogságából. Újra? Mégis hányszor fogják a megavasodott futuristák még kinyilvánítani a hasonszőrűeknek, hogy Majakovszkij újra kiszabadított bennünket mindannyiunkat a művészet múltjának fogságából? Mégis meddig gondolja, hogy ott állhat a forradalmi művészet első soraiban egy és ugyanazt szajkózva? Nem látja, hogy vannak, akik éppen most előzik meg?

– Kik? – kérdez rá Vlagyimir Vlagyimirovics őszinte meglepődéssel a hangjában.

– A foszforeszkáló nő – válaszolja Jozsif Visszarionovics, és színültig tölti Vlagyimir Vlagyimirovics poharát.

– Milyen kurva foszforeszkáló nőről beszél?

– Honnan tudnám én azt? – nevet fel Jozsif Visszarionovics.

– Kérdezze meg a tükröt, mely időgéppel visz bennünket egyenesen a jövő kommunizmusába, a maga színdarabjában, a Gőzfürdőben. Azt mondjuk nem értem, miért van szükség foszforeszkáló nőre, amikor hazánk tele van tiszta lelkű asszonyokkal, valódi káderekkel, kiknek ereiben igazi, emberi vér csordogál. Emberek, valódi emberek. Miért nem ilyeneket ábrázol?

– Mi az, hogy nem valódi embereket ábrázolok, Sztálin elvtárs? Hazánk tele van Diadalszkij elvtársakkal, akik egyebet sem tesznek, mint ülnek az irodáikban, és végeláthatatlan papírhalmokat írogatnak alá, melyek aztán eltűnnek a levéltárakban, melyek a maguk rendjén megtelnek hivatalos dokumentumokkal. Ezek válnak minden gondolkodás és cselekvés akadályává, minden találmány akadályává. A Diadalszkij elvtársak Optimisztyenko titkáiraikkal a poros múltba húznak vissza bennünket, a cári Oroszországba. Miben különbözik bármely szovjet város a revizorok kisvárosától?

– Azért maga mégsem egy Gogol, Majakovszkij elvtárs – válaszolja Jozsif Visszarionovics. – A maga foszforeszkáló nője inkább egy gyermekdarabba való, ha egyáltalán színpadra. Abban persze igaza van, hogy a darabjában megjelenő Diadalszkij és Optimisztyenko elvtársak a múltba húznak vissza, a cári Oroszországba, ahogyan maga is megjegyezte. De miért kell ilyen embereket ábrázolni?

– Mégis milyeneket kellene? – teszi fel a kérdést elképedve Vlagyimir Vlagyimirovics.

– Hát olyanokat, akik a szocializmust építik, természetesen. Nem olyanokat, akik hátráltatják. Ilyen írókra van szükségünk: jövőbe látókra, harcostársakra. Egyidejűségre. Egyidejűségre és egyirányúságra. Ért engem?

– Nem. Azt persze értem, hogy maga szerint az írónak a politikai bizottságtól kellene vennie a témáját, de az egyidejűségről és egyirányúságról fogalmam sincs.

– Amikor a fiatal szovjet politikai vezetés céljait az állam fejlődése alá rendeli, akkor jó lenne, ha az oktatás és a művészet is minden szinten ezt a törekvést szolgálná. Mert csak így fejleszthetjük az átlag szovjet ember tudatosságát. Csak így érhetjük el a szocializmus, majd pedig a kommunizmus végső célját. Ezt értem egyidejűség és egyirányúság alatt.

– *Az új szociobiológiai emberfaj feladata irányítani a fejlődést, mely minden területen egyidejűleg megy végbe, ugyanattól a lelkesedéstől vezérelve.* Erre gondolt, Sztálin elvtárs?

– Pontosan erre.

– De hát akkor maga Trockijnál is trockiánusabb! – nevet fel Vlagyimir Vlagyimirovics. – Ezt ugyanis egyenesen Trockijtól idéztem. Most Jozsif Visszarionovics vörösödik el.

– Trockij elvtárs szerint a forradalmat el sem kellett volna kezdeni Oroszországban, mivel a világ más részén nem ugyanakkor tört ki – feleli sértődötten. – De mi megcsináltuk a forradalmat, mi vagyunk a világ proletárjainak példaképei, és most be fogjuk fejezni, amit elkezdtünk, de úgy tűnik számomra, hogy maga nélkül.

– Inkább éhezem, mintsem hagyjam, hogy a nyakamba tegyék a kötelet.

– Miért, valaki akasztással fenyegette, Majakovszkij elvtárs?

– A pórázra gondoltam, Sztálin elvtárs.

Joszif Visszarionovics feláll.

Vlagyimir Majakovszkij elveszett ember, teljességgel használhatatlan a forradalom számára, no meg önmaga számára is.

– Nem is visz magával? – kérdezi Vlagyimir Vlagyimirovics.

– Megbánta? – kérdez vissza Jozsif Visszarionovics. – Mégis szeretne részt venni a... miben is?

– Semmiben.

Joszif Visszarionovics kinyitja az ajtót.

– Csak azt hittem, hogy magával visz egy olyan helyre, ahova manapság a kényelmetlen embereket viszik, de nyilván nem. Majd elfelejtettem, hogy az NKVD a nép ellenségeit éjszaka, kora hajnalban viszi el. Azt hívják a farkasok órájának, amikor a többi kísértet is betör az alvók házába. Akkor harcolunk, Sztálin elvtárs. Akkor az ember lelkéért harcolunk.

Joszif Visszarionovics Sztálin elindul, anélkül, hogy hátranézne.

A cingár tiszt siet kinyitni a bejárati ajtót, de nem bír nem rápillantani az állva maradt költőre, aki éppolyan hangosakat nyel, mint a tiszt.

[...]

Tavaszz, tavasz, tavasz.

Szántatlan mező, fekete föld, míg a szem ellát, tele traktorokkal, tízzel, százzal, ezerrel. Olyan sok van belőlük, hogy a távolabbiak teljesen eltűnnek a kék horizont ködében.

Joszif Visszarionovics vonaton ül, és az ablakból nézi az elsuhanó, soha véget nem érő sztyeppét. Csak egy dolog tölti el nyugtalansággal, hogy a kutya sárga felsőt visel. De az, hogy a kutya vezeti a vonatot, az egyáltalán nem zavarja.

Valahonnan muzsika szól, valahol énekelnek, a zene közeledik. Egy hőlégballonból szól, mely átúszik a sztyeppé fölött, a vonat fölött, a kosarában szomorú valcert húznak a zenészek, szomorú, szomorú és édes elérékenyülés vesz erőt a lelkén, és a lelkén keresztül eljut a mellkasába és a térdébe.

Aztán megjelenik egy másik hőlégballon, a kosara tele árva gyermekekkel, akik akkurátusan szomorú, szabatos árvaházi éneket énekelnek.

Aztán érkezik egy újabb, melyből pénzt szórnak a mezőre, szállnak a rubelek, mintha havazna Szibériában, de senkinek nincs szüksége a pénzre, nem akarja őket, és a rubelek beolvadnak a fekete földbe.

A következő a harctérre indul ugyan, de örömteli gömb, a kosarából Tarasz Bulba integet, akiről Joszif Visszarionovics azt hitte, hogy egy Gogol teremtette hős.

Robbanás hallatszik, a sárga felsőbe öltözött kutya kiugrik az ablakon, a hőlégballonok egyszerre zuhannak le a sztyeppére, és Joszif Visszarionovics erre felébred.

A dolgozója kanapéján aludt el, a tavaszi ruhájában, még a cipőjét sem vette le.

A robbanás visszhangja még a szobában, amikor Joszif Visszarionovics kinyitja a folyosóra vezető ajtót.

A széken ültében alszik a kopasz testőr, Roman Novikov, akiről Joszif Visszarionovics azt hitte, már régen nyugdíjba ment.

– Alszik?

Novikov mosolyogva kinyitja a szemét.

– Dehogy! Csak csukva tartottam a szemem egy pillanatra. Magának is így kellene tennie.

– Hallotta a robbanást?

– Nem robbanás volt, csak egy lövés, egy mauserből, úgy vélem. Feküdjön le. A jobbágyok és a stricik lövöldöznek egymásra. Megszokott dolog ez éjszaka. Feküdjön le. Holnap is tavasz lesz.

Joszf Visszarionovics a kanapéhoz megy, megborzong.

Joszf, Joszf, ébredj!

Joszf Visszarionovics kinyitja a szemét, az ablakon besüt a szemtelen nap.

Nagyezsda áll mellette, természetellenesen sápadtan, olyan sápadtan, hogy Joszf Visszarionovics úgy érzi, még mindig álmodik.

– Mondanon kell valamit. Valami fontosat.

– Hozz először teát. Vagy mondd Novikovnak, hogy hozzon.

– Kinek? – kérdezi döbbenet Nagyezsda.

– Novikovnak.

– Ki a fene az a Novikov?

– Roman Novikov, ki lenne, mégis hány Novikov szolgál itt, mit gondolsz?

– Roman Makszimovics Novikov?

Joszf Visszarionovics rosszkedvűen feláll a kanapéről, az ajtóhoz megy.

A tatár tiszt, Daher van odakint, akinek megvan az a furcsa szokása, hogy állandóan mosolyog. Tiszteleg. És mosolyog.

– Hol van Novikov? – kérdezi Joszf Visszarionovics. – Vagy már megvolt az őrségváltás?

– Még nem, Sztálin elvtárs – válaszolja Daher. – Néhány óra múlva.

Joszf Visszarionovics visszafordul a szobába, Nagyezsda az ablak mellett áll. Kínéz. Mintha reszketne.

– Menj, kérj teát, Nagyezsda. Elfelejtettem szólni annak az ostoba Dahernek, hogy hozzon ő. Novikov már elment.

Nagyezsda megfordul, úgy tűnik, megint sírt, és Joszf Visszarionovics szerint nincs is annál unalmasabb dolog, mint a női könnyek.

– Roman Makszimovics Novikov három éve meghalt, Joszf. A temetésén is voltál, vittél koszorút.

– Ne beszélj ostobaságokat, hiszen az éjszaka beszéltem vele.

– Miről?

– Mit számít az, miről? A robbanásról. Arra ébredtem. Novikov állította, hogy nem robbanás, hanem lövés volt, méghozzá egy mauserből. Csak nem talállok ki a saját fejemtől ilyesmit.

Nagyezsda mereven és aggodalommal telve néz Joszif Visszarionovicsra.

– Mauserből?! De az nem hallatszódkhatott ide, a Kremlbe!

– Mi?

– A mauser. Vlagyimir Majakovszkij főbe lőtte magát. A múlt éjszaka. Egy mauserrel.

Fordította Varga P. Ildikó